

DRUHÝ KOSMOVO POKRAČOVÁNÍ

Ide o súbor letopisných záznamov, ktoré nadväzujú na prvé Kosmovo pokračovanie, konkrétne na letopis tzv. Kanonika vyšehradského, ktoré zozbieral a spísal neznámy autor. Tento súbor bol neskôr spísaný do tzv. Dražického kódexu, ktorý bol určený pre pražského biskupa Jana IV. z Dražíc. Tieto letopisy, boli vedené v kapitule u biskupského kostole sv. Víta na Pražskom hrade, a týkajú sa obdobia 12. a 13. storočia, posledný záznam je datovaný v roku 1283.

Zápisky v diele historici delia podľa obdobia, o ktorom sú vedené, a takisto podľa ich autora, nakoľko podľa analýzy štýlov ide o rozličných autorov. Toto rozdelenie vypracoval Rudolf Köpke, na základe úvah Františka Palackého.

Delenie:

1. Výpisky z Vincencia a Jarlocha
2. Príbehy kráľa Václava I.
3. Príbehy kráľa Přemysla Otakara II.
4. Vyprávania o zlých rokoch po smrti kráľa Přemysla Otakara II.
5. Letopisy České 1196-1278

Toto dielo bolo aj spolu s jeho českým prekladom od Václava Vladivoja Tomka editované v druhom diely edície Fontes Rerum Bohemicarum pripravenej v rokoch 1874-75 Jozefom Emlerom. Neskôr bolo toto dielo preložené aj Karлом Hrdinom, a napokon aj na základe predošlých prekladov pripravila v roku 1974 Marie Bláhová kompletný český preklad aj spolu s prvým Kosmovým pokračovaním v pôvodnej podobe, v akej bolo toto dielo spísané v Dražickom kódexe. Dôvodom je fakt, že navrhované členění pramene je veľmi problematické a nejisté a je nutno tento pramen zpřístupňovat jako celek.

Zvláště významné jsou dvě závěrečné části tohoto pramene:

Príbehy kráľa Přemysla Otakara II.

Táto časť spomína najdôležitejšie udalosti počas vlády Přemysla Otakara II. Spomína sa tu jeho výprava do Pruska v rokoch 1254-1255, počas ktorej bolo založené mesto Královec (Königsberg). Spomína sa tu takisto aj jeho spor s Uhorským kráľom Belom IV., ktorý vyústil v bitku pri Kressenbrunne, ktorú Česi vyhrali. Autor zápisov túto výhru pripisuje Českým patrónom. Takisto je tu spomenutý jeho spor s Rudolfom Habsburským, a napokon sa zápisky končia smrťou Přemysla Otakara II., ktorého autor mimoriadne oslavuje, v tejto pasáži vieme nájsť aj prvky legendy.

Vyprávania o zlých rokoch po smrti kráľa Přemysla Otakara II.

Tieto zápisky nadväzujú na príbehy kráľa Přemysla Otakara II., prvý zápis je datovaný v roku 1278. Napriek tomu však ide podľa všetkého iného autora, ako pri Príbehoch kráľa Přemysla Otakara II., pravdepodobne išlo o nejakého Pražského kanovníka, takisto je tu veľmi zjavný štylistický vplyv Kosmasa. Je tu popisovaná vláda markgrófa Ota z Brandenburska, ktorý vládol v mene syna Přemysla Otakara II., Václava II, ktorý v tej dobe ešte nemal potrebný vek. Spomína sa tu plienenie Českých zemí, utrpenie bežného obyvateľstva, ale takisto aj väznenie kráľovnej Kunhuty, a Václava II. Takisto sa tu spomína odchod Brandenburských vojsk z územia Čiech, a takisto hladomor, ktorý následne vypukol. Ten dokonca vedl ke kanibalismu. Táto časť je písaná veľmi pôsobivo a živo.

Použitá literatúra:

¹NECHUTOVÁ, Jana. Latinská literatura českého středověku do roku 1400. Praha: Vyšehrad, 2000. 365 s. ISBN 80-7021-305-

²Pokračovatelé Kosmovi. Překlad HRDINA Karel, TOMEK Václav Vladivoj, BLÁHOVÁ Marie. Praha: Svoboda, 1974. 251 s

³KUTNAR, František; MAREK, Jaroslav. Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví: Od počátku národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. ISBN 80-7106-252-9. S. 27–30.

Edícia prameňa: Fontes rerum Bohemicarum II., ed. Josef Emler, Praha 1874.

KRONIKA ŽDÁRSKÉHO KLÁŠTERA – CRONICON DOMUS SARENSIS.

Autor:

Cisterciácký mnich ždářského opatství Jindřich Řezbář, který se roku 1294 vrátil do cisterciáckého opatství

Obsah

Tematem kroniky je vyprávění o zakladatelské šlechtické rodině Přibyslava z Křížanova a Bočka z Obřan a jejich potomků, pánů z Obřan, o založení řeholního domu ve Žďáru nad Sázavou roku 1251, o činech prvních opatů až do roku 1300. Datace je nepřesná a nevěnuje výraznou pozornost velkým dějinám. Podává ale zásadní svědectví o životě středověké společnosti, o rodové paměti tehdejšího šlechtického rodu, o architektuře, , hospodářských pomnějrech, kolonizaci, kultivaci lesů a způsobu myšlení středověkého člověka.

Klášterní kronika je sepsána v latinských verších

Edice:

Překonan ve FRB II, x nová edice: Cronicon domus Sarensis, ed. J. Ludvíkovský, překlad R. Rertlik, Brno 1964.

KRONIKA ČECHŮ JINDŘICHA HEIMBURSKÉHO

Autor: Světský kněz z Dolních Rakous Jindřich z Heimburku, který působil na konci 13. století na Moravě. J. Ludvíkovský vyvrátil starší názory editora pramene Josefa Emlera, že Jindřich Heimburský byl totožný s cisterciákem Jidřichem Řezbářem autorem Ždářské kroniky.

Obsah:

Stručné letopisy, které navazují na stručné dějiny světa. Začíná vzíváním Satana a stvořením světa, na níž následuje latinsky psaná Česká kronika, od mýtických časů. Jde o výtahy z Kosmovy kroniky, Letopisů Hradištsko-opatovických a z rakouských letopisů, ovšem s řadou chyb (např. Prvním knížetem byl Nezamysl). Spis je ukončen roku 1300, ale bez jakéhokoliv autorova závěru.

Edice:

Letopisové Jindřicha Heimburského, ed. J. Emler, FRB III, Praha 1882, s. 303-321.

ŽIVOT BLAHOŠLAVENÉHO HROZNATY - VITA FRATRIS HROZNATAE

Autor a vlastní legenda:

Legenda byla sepsána jediným autorem, který byl nepochybně člen tepelské premonstrátské kanonie, které byla legenda určena – závěrečná dedikace tepelskému opatovi Oldřichovi. Autor do textu vkládá své přání, aby se Hroznata stal příkladem pro řeholníky. Tím je ovlivněna celá podoba legendy, která se nesnaží zobrazit historickou realitu, ale především ideu světce, který má být vzorem.

Legenda je psaná latinsky. Je rozčleněna do 10 kapitol, které chronologicky popisují Hroznatův život až do jeho mučednické smrti. Retrospektivní pohled na jeho dětství. Autorova chronologie je však značně nepřesná – celý Hroznatův život se podle legendy odehrává za vlády Přemysla Otakara I., ačkoliv podle listin datujeme založení Tepelského kláštera do vlády Jindřicha Břetislava.

Sám Hroznata je v legendě vylíčen jako výjimečný jedinec. Celý život je pod ochranou P. Marie, vyniká ušlechtilými vlastnostmi, je mimořádně zbožný a po nešťastně ukončeném manželství se rozhoduje pro celibát. Je příkladem poslušnosti, trpělivosti a pokory. Jeho život je doprovázen zázraky a jeho pozemský život končí mučednickou smrtí. Text byl pravděpodobně určen jako podklad pro pozdější kanonizaci.

Vita je základním, a i přes některé dobové nesrovnalosti, nejlépe informovaným pramenem o Hroznatově životě. Vzhledem k tomu, že byla sepsána čtyřicet let po Hroznatově smrti, můžeme předpokládat, že autor byl o jeho životě relativně dobře obeznámen. Podle tohoto pramenu můžeme sestavit Hroznatův pravděpodobný životní příběh. V době kolem Hroznatova blahořečení byla legenda přeložena do řady cizích jazyků.

Podle paleografických rozborů tepelských listin a rukopisů ze 13. století je pravděpodobné, že legenda vznikla na konci 50. let 13. století. Svědčí o tom jak charakter písma dochovaného rukopisu, tak zmínka o zázracích sv. Stanislava, která nás odkazuje na kult sv. Stanislava, který pronikl z Polska do Čech přibližně v této době.

Obsah:

Hroznata pochází ze slavného šlechtického rodu, po smrti jeho syna a manželky se rozhodne pro celibát a zcela se oddá řeholnímu životu. Rozhodne se putovat do svaté země, do Jerusálema. Když však dojde k břehům moře lekne se a rozhodne se, že bude bezpečnější putovat do Říma, tam z něho papež sejmul slib putování do Jerusalema s tím, že nechá založit premonstrátský klášter. Hroznata se vrací do Čech, aby vyplnil, co slíbil a jakmile je zpět ve své rodné zemi, hledá místo pro nový klášter. Ten nazve Teplá, po sousedním městě. Poté založí také klášter Chotěšovský k počtě svatého Václava. Po výstavbě obou klášterů se navrací do Říma, aby to sdělil papeži. Hroznata žádá od papeže přijetí do řehole, čemuž papež po jeho činech vyhovívá. Hroznata se plně oddá řeholnímu životu. Ne všichni mu ale přejí a při jedné z jeho cest je unesen a mučen, za jeho propuštění měl zaplatit klášter v Teplé velkou částku. On však odmítl vykoupení a prohlásil, že raději zemře. Hroznata umírá v zajetí mučednickou smrtí.

Edice: Život blahoslaveného Hroznaty, *Fontes rerum Bohemicarum* I, ed. Josef Emler, Praha 1873, s. XXVII-XXX a 369-383.)

KUBÍN, Petr. *Legenda o bratru Hroznatovi*. Praha 2017 (*Fontes Bohemiae Hagiographici*).

Další prameny související s Hroznatovým životem:

Tepelské listy – editovány v rámci CDB I, CDB II.

Literatura:

KUBÍN, Petr. *Blahoslavený Hroznata : kritický životopis*. Praha: Vyšehrad, 2000. 284 s.

DALIMILOVA KRONIKA

První česky psaná veršovaná kronika, známá také jako Kronika tak řečeného Dalimila.

Autor

- Neznámý, pravděpodobně český šlechtic nebo duchovní (Jisté indicie ukazují na níže svěceného mnicha.), na svou dobu velmi vzdělaný.
- Údajně to byl jistý Dalimil Meziříčský, kanovník boleslavský. S touto hypotézou vyrukoval Václav Hájek z Libočan. Tato teorie však již byla vyvrácena. Označení Dalimilova kronika však zůstalo.

Rozsah

- Začíná příběhem o stavbě Babylonské věže a končí rokem 1314 v době vlády Jana Lucemburského.
- Obsahuje 106 kapitol.

Zpracování

- Kronika je velmi jednoduchá na čtení. Je psána bezrozměrným veršem, obsahuje hovorové prvky, pořekadla i vulgarismy.
- Autor hájí šlechtické pozice někdy i proti panovníkovi (zejména Přemyslu Otakarovi II.), proti emancipujícím se měšťanům, kteří byli tehdy většinou německy hovořící. Proto se v kronice objevuje protiněmecký postoj, který byl v kronice ještě umocněn nedávnými vpády římského krále Albrechta I. Habsburského do českých zemí.
- Překlady do němčiny a latiny.

Edice

- Staročeská kronika tak řečeného Dalimila, předmluva, díl 1–2, (ed.) JIŘÍ DAŇHELKA, KAREL HÁDEK, BOHUMIL HAVRÁNEK, NADĚŽDA KVÍTKOVÁ, Praha 1988
- Dalimilova kronika: pařížský zlomek latinského překladu. Praha, 2005
- **Německy:** BROM, Vlastimil: Di tutsch kronik von Behem lant : die gereimte deutsche Übersetzung der Alttschechischen Dalimil-Chronik = rýmovaný německý překlad staročeské Dalimilovy kroniky. Brno 2009.
-

Literatura

- BLÁHOVÁ, Marie: Staročeská kronika tak řečeného Dalimila v kontextu středověké historiografie latinského kulturního okruhu a její pramenná hodnota. Díl 3. Historický komentář. Praha, 1995.

Zbraslavská kronika (*Chronicon Aulae regiae*)

Jedná se o nejvýznamnější pramen vrcholného středověku vedený v cisterciáckém klášteře založeném Václavem II. roku 1292. Skládá se ze tří knih, byla psána během let 1305 – 1339 a zachycuje období od doby smrti Přemysla Otakara II. do roku 1338. Je psána latinsky, střídá se próza a verše. První kniha končí událostí jmenování Petra Žitavského opatem. Druhá kniha mapuje život Jana Lucemburského a třetí kniha pojednává o návratu královny Karla IV. a jeho vládě, zmiňuje i zahraniční události (zrušení řádu templářů, boj Ludvíka Bavora,...).

Kroniku začal vést Ota Durynský, druhý zvolený opat kláštera. Napsal „pouze“ 51 kapitol, poté umírá. V jeho díle pokračuje Petr Žitavský, třetí opat kláštera. Nicméně v současné době se jeví, že podíl prvního kronikáře Oty byl mnohem menší. Z jeho zápisů je očividné, že byl velmi vzdělaný. Cituje Písmo, klasické autory (Vergilius, Ovidius, Horatio,...), užívá básnických přirovnání, slovní hříčky, sepsal 4000 veršů. Zkorigoval zřejmě i Otovy zápisy. Byl odpůrcem šlechty a naopak oslavoval Přemyslovce (především Elišku Přemyslovnu).

Nejdůležitější zachované rukopisy jsou: rukopis jihlavský, v němž se zachovala jako v jediném třetí kniha. Dále rukopis knihovny vatikánské v Římě, objevený Františkem Palácým, obsahující pouze druhou knihu. Díky druhému dílu kroniky, který se zachoval v původním znění, a jsou zde viditelné rozdíly charakteru písma, je podezření, že Petrovy zápisy jsou dílem více autorů. Z doby života Jana Lucemburského často popisuje situace, kterých byl přímý účastník či je měl zprostředkované od svých přátel (opat Konrád).

Edice: Petra Žitavského kronika zbraslavská. In: *Fontes Rerum Bohemicarum* IV. Eds J. Emler., Praha 1884, s. 1 – 337

Překlady:

HEŘMANSKÝ, František - PAVLŮ, Anna - MERTLÍK, Rudolf: *Kronika zbraslavská*, Praha 1952

Zbraslavská kronika. Příprava vydání Zdeněk Fiala; překlad František Heřmanský, Rudolf Mertlík. Praha: Svoboda, 1976

Literatura:

ANTONÍN, Robert: *Zahranční politika krále Václava II. v letech 1283-1300*. Brno 2009.

PUMROVÁ, ANNA: *Svědectvá autografu o práci Petra Žitavského s textem Zbraslavské kroniky*, *Časopis matice moravské* 131, 2012, č. 2, s. 239 - 263

Svatováclavská legenda Oriente iam sole I, II

Autor díla:

- Autorem je neznámý kněz od sv. Víta.
- Nejspíš českého původu.

Doba vzniku díla:

- První recenze byla sepsána v 1. polovině 13. století (Oriente I).
- Oriente II. vzniká v 2. polovině 14. století a podle nových objevů je považována za památku 1. vydání.

Téma legendy:

- Legenda začíná slovy Oriente iam sole, přeloženo jako „když vycházelo slunce křesťanství“.
- Odehrává se v době kdy žil ještě vévoda Vratislav, ten však umírá a na trůn má nastoupit jeho syn Václav.
- Zbytek díla pak pojednává o životě, skutech, zázracích a smrti sv. Václava.
- V díle se také poprvé objevuje zázrak o dánském králi Erikovi, jemuž se ve snu zjevil ukřižovaný Kristus a vyzval jej, aby postavil chrám ke cti svatého Václava.
- Oriente II. Bývá spojovaná s probouzející se spiritualitou, s kazatelskou činností slezského dominikánského převora a provinciála Peregrina z Opole a vystoupením Milíče z Kroměříže.

Prostředí sepsání díla:

- Čechy.

Charakteristika pramene:

- Jedná se o legendu, jinak řečeno Hagiografii.
- Text který je určen ke čtení.
- Pojednává o životě, smrti, mučení a zázracích svatého či mučedníka.
- Oriente I. je členěna do kapitol, románský hagiografický typ.
- Oriente II. se neztotožňuje s vyprávěním, proto užívá po vzoru scholastické metody schématické členění obsahu podle tematických struktur (znaky gotické literatury).

Rukopisné dochování:

- Dílo se zachovalo v rukopisech z 13. až 15. století.

Editoři díla:

- PEKAŘ Josef: *Die Wenzels- und Ludmila-Legenden und die Echtheit Christians*, Praha 1906
- UHLÍŘ Zdeněk: *Literární prameny svatováclavského kultu a úcty ve vrcholném středověku*, Praha 1996

Svatováclavská legenda Ut annuncietur

Autor díla:

- U díla Ut annuncietur I. je autor neznámý.
- Druhá verze Ut annuncietur II. bývá považována za dílo Jana ze středy.

Doba vzniku díla:

- Obě dvě verze vznikly pravděpodobně v průběhu 13. stoléní.
- Podle názoru Jaroslava Ludvíkovského vznikly za života Václava I., tedy před rokem 1253

Téma legendy:

- Stejně jako Oriente iam sole I, II. oslavuje Ut annuncietur kult svatého Václava.
- Vztahy mezi oběma verzemi (Oriente a Ut annuncietur) jsou velmi spletité.
- Často bývá řešena jejich filiace a chronologie.
- Legenda v odlišném od dvou známých recenzí, byla podle zjištění Bohumila Ryby předlohou k václavské části hagiografického obrazového seriálu v Liber depictus.

Prostředí sepsání díla:

- Čechy.

Charakteristika pramene:

- Jedná se o legendu.

Rukopisné dochování:

- Neznáme

Editoři díla:

- Obě verze vydal PODLAHA Antonín: Vita sancti Venceslai incipiens verbis ut annuncietur, Praha 1917
- LUDVÍKOVSKÝ Jaroslav: Latinské legendy českého středověku, Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, 1973 - 1974, 267 - 272, 279 - 282